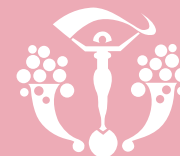

PLUGGPPARADOXEN

– OM UNGAS STUDIEVAL & YRKESUTBILDNINGARNAS
OFÖRTJÄNTA RYKTE

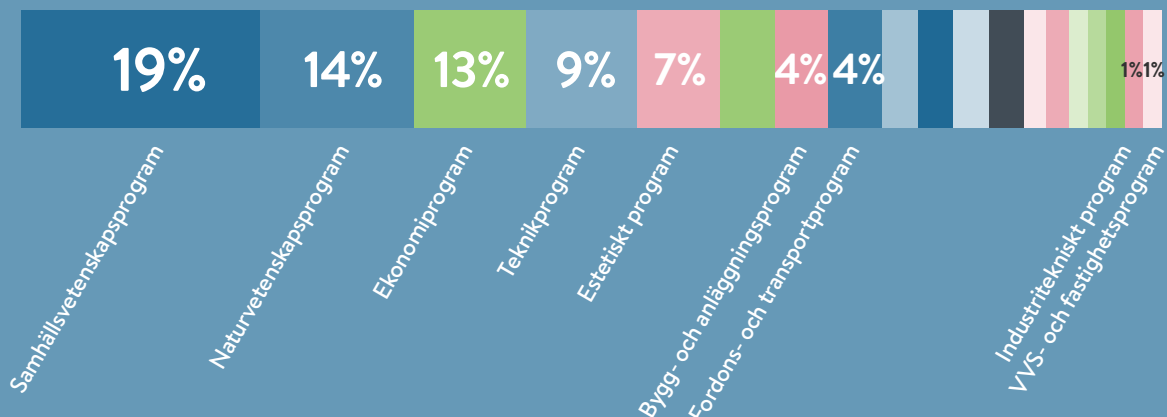
TILLSAMMANS GÖR VI VÄSTSVERIGE STARKARE

VÄSTSVENSKA
HANDELSKAMMAREN

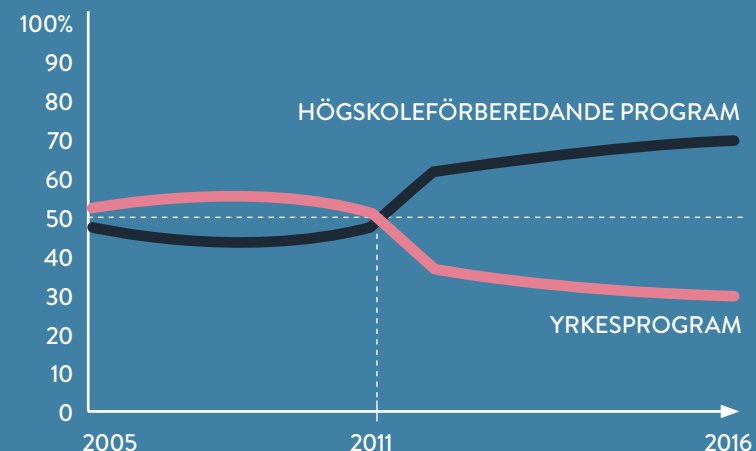
ELEVER INSKRIVNA PÅ GYMNASIET

(nationella program)

(Skolverket 2017)

MINSKNING AV ANDEL SOM SÖKER YRKESPROGRAM

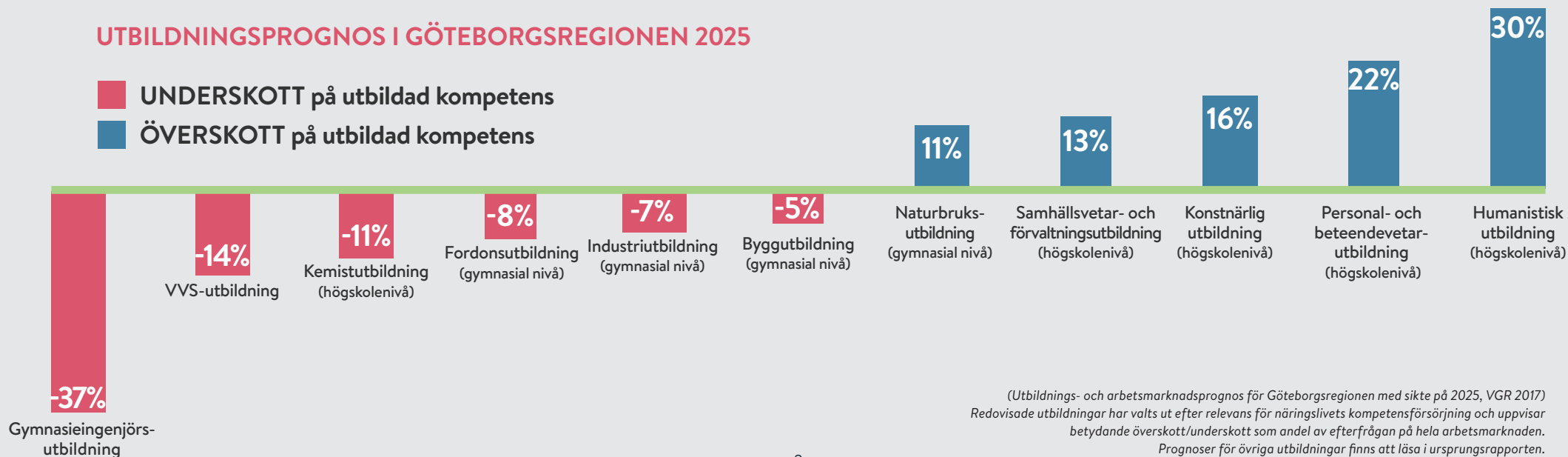

(SCB:s tidskrift Välfärd, 2017:3)

UTBILDNINGSPROGNOS I GÖTEBORGSREGIONEN 2025

■ **UNDERSKOTT** på utbildad kompetens

■ **ÖVERSKOTT** på utbildad kompetens

(Utbildnings- och arbetsmarknadsprognos för Göteborgsregionen med sikte på 2025, VGR 2017)
 Redovisade utbildningar har valts ut efter relevans för näringslivets kompetensförsörjning och uppvisar betydande överskott/underskott som andel av efterfrågan på hela arbetsmarknaden.
 Prognoser för övriga utbildningar finns att läsa i ursprungsrapporten.

DETTA ÄR PLUGGPARADOXEN

UNGA VILL HELST ARBETA INOM NÄRINGSLIVET

...men de läser inte utbildningar som leder till jobben som näringslivet främst behöver

FLER UNGA KAN TÄNKA SIG ATT GÅ EN YRKESUTBILDNING

...men få söker sig till dem

BILDEN AV FRAMTIDA JOBB AVGÖR VAD UNGA LÄSER

...men många vet inte vilka yrken som det kommer behövas mer eller mindre av i framtiden

INLEDNING

Kompetensförsörjning blir en allt mer angelägen fråga för näringslivet. För att hålla jämna steg med ökad produktion och ny teknologi behövs ny kompetens, men jakten på den är svår. Att locka och behålla kunniga medarbetare är den utmaning som västsvenska chefer och ledare rankar som tuffast i sitt arbete under kommande år, enligt vår medlemsundersökning Ledarkollen (2017).

BRIST PÅ YRKESUTBILDADE

Särskilt stort är idag behovet av yrkesutbildad kompetens. När vi med hjälp av uppgifter från Västra Götalandsregionen spanar in i framtiden så är det fortfarande underskottet på yrkesutbildade som sticker ut mest. Störst överskott förväntas det bli på högskoleutbildade inom humaniora, konst, samhällsvetenskap och förvaltning. Efterfrågan på

civilingenjörer beräknas till år 2025 vara fem gånger högre än på samhällsvetare, hur stort underskottet blir är svårbestämt, varför det heller inte redovisas.

YRKESUTBILDNINGARNA VÄLJS BORT

Samtidigt ser vi hur unga i allt större utsträckning väljer bort yrkesprogrammen på gymnasiet till förmån för de högskoleförberedande. Sedan 2005 har yrkesprogrammen tappat nästan var tredje elev. Sveriges största gymnasieprogram är idag samhällsprogrammet och det femte största är estetprogrammet. Ämnesområden som leder till yrken där det redan idag råder stor konkurrens om jobben och där arbetsmarknaden beräknas vara mättad också i framtiden. Vad grundar de unga sina studie- och

yrkesval på? Hur mycket vet de om arbetsmarknaden? Vad tänker de egentligen om yrkesutbildningarna? Det har vi undersökt tillsammans med analysföretaget Ungdomsbarometern genom att fråga 15 994 ungdomar och 542 studie- och yrkesvägledare, vars svar sammanställts i den här rapporten.

EN VÄCKARKLOCKA FÖR NÄRINGSLIVET

Resultatet visar att det behövs ny politik för att fler ska vilja läsa en yrkesutbildning. Men det bör också ses som en väckarklocka för oss i näringslivet. Vi har misslyckats med att visa på vilka jobb- och utbildningsmöjligheter som väntar efter avslutad yrkesutbildning.

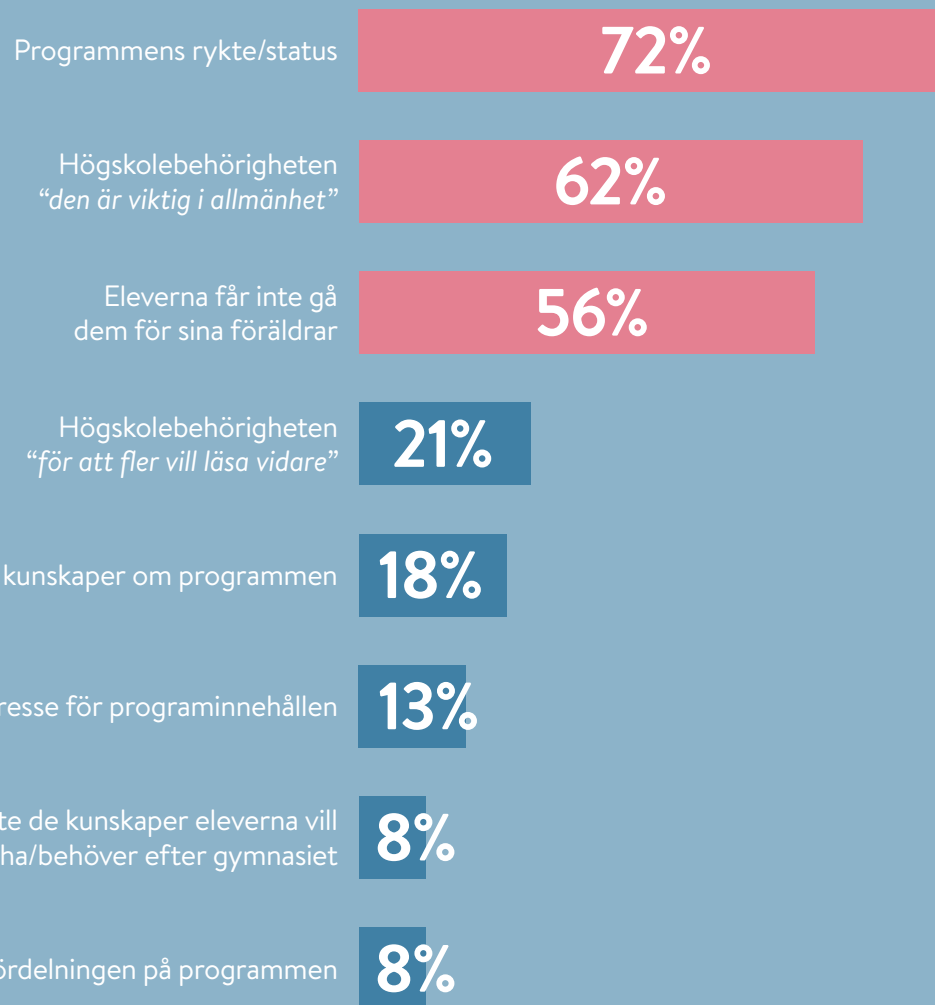
För att tydliggöra möjligheterna måste vi öka vårt engagemang i skolan, erbjuda fler

praoplatser och ta emot fler lärlingar. Men vi behöver också möta och motbevisa de fördomar som finns om vilka jobb som väntar efter avslutad yrkesutbildning. Därför inleder vi nu också ett arbete med att samla in uppgifter från våra medlemsföretag om vilka möjligheter som yrkesutbildade faktiskt möter i arbetslivet. Resultaten sammanställs och kompletteras till denna rapport i januari. Kanske kommer du bli överraskad. För i ärlighetens namn, har du själv koll på vad dessa framtidsyrken kan erbjuda?
– trevlig läsning!

Åsa Vikner

Rapportförfattare &
ansvarig kompetensförsörjning
Johan Trouvé, Vd

VARFÖR SÖKTRYCKET TILL YRKESPROGRAMMEN MINSKAT ENLIGT STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDARNA

ÅTERINFÖRD HÖGSKOLEBEHÖRIGHET EFTERFRÅGAS AV UNGDOMARNA

Bör automatisk högskolebehörighet på yrkesprogrammen återinföras?

1 av 2

HAR INGET UTBYTTE AV KONTAKTEN MED STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDAREN INFÖR GYMNASIEVALET

41%

Har INTE koll på vilka yrken och utbildningar som det kommer att behövas mer av i framtiden

HUR HAR VI HAMNAT HÄR?

Det finns flera anledningar till yrkesprogrammens låga attraktionskraft och de är både av politisk och kulturell karaktär. Men två anledningar som särskilt sticker ut är borttagen högskolebehörighet* och brister i studie- och yrkesvägledningen.

ORO FÖR STÄNGDA DÖRRAR

Borttagen högskolebehörighet anges av de tillfrågade studie- och yrkesvägledarna som ett viktigt skäl till yrkesprogrammets minskade söktryck. I en värld med oändliga valmöjligheter uppskattas inga stängda dörrar. Det blir tydligt då de flesta ungdomarna är positiva till återinförd högskolebehörighet på yrkesprogrammen, endast två av tio är negativa och övriga är osäkra.

Andra anledningar till det låga söktrycket enligt studie- och yrkesvägledarna är att yrkesprogrammen förknippas med låg status samt att unga inte tillåts gå dem för sina föräldrar. Som en naturlig konsekvens av det minskade antalet sökande har antag-

ningskraven till många yrkesprogram sänkts. Det har medfört en statusförsämring som förstärkt den negativa trenden. Föräldrarnas inverkan på de ungas studieval återspeglas också i resultaten. En studie från Svenskt Näringsliv bekräftar att många direkt avråder sina barn att söka till ett yrkesprogram då de förknippar dem med begränsade valmöjligheter.

Endast en av tio studie- och yrkesvägledare tror att det låga söktrycket beror på högstadieelevers ointresse för innehållet på yrkesprogrammen eller att eleverna inte anser sig behöva kunskapen i framtiden.

OTILLRÄCKLIG STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDNING

Att få till sig information inför viktiga val i livet är avgörande för hur utfallet blir. Men studie- och yrkesvägledningen i skolan, som ska bringa klarhet hos eleven inför valen, lämnar mycket att önska. Hälften av de tillfrågade ungdomarna uppger att de haft

en negativ erfarenhet av kontakten med studie- och yrkesvägledaren eller upplever likgiltighet inför den. Bäst fungerar studie- och yrkesvägledningen på mindre orter och på landsbygden där det finns fler gränsöverskridande kontaktytor. Där svarar 24 procent fler elever att de haft en ganska eller mycket bra upplevelse av kontakten med studie- och yrkesvägledaren jämfört med i storstäder. Två av fem ungdomar känner inte till inom vilka yrkesområden behovet av framtida arbetskraft är stort respektive litet. Bland de som uppger att de har koll anser tre av fyra att de anpassar sina studieval därefter.

FYSISK INFORMATION GER MEST

Den unga generationen kallas ibland digitala infödingar på grund av det utbredda användandet av digitala verktyg och sociala medier, men i gymnasievalet väger den fysiska informationsinhämtningen fortfarande tyngst. Bäst information inför valet till gymnasieskola upplever eleverna sig ha fått

via fysiska besök som öppet hus och från elever som tidigare gått på skolan. På tredje plats kommer information från studie- och yrkesvägledaren och först längre ner på listan digitala kanaler.

*I samband med gymnasie-reformen 2011 togs de kurser som krävs för fortsatta högskolestudier bort från yrkesprogrammets kärnämnen och blev istället ett frivilligt tillval för eleven.

GYMNASIEVALET

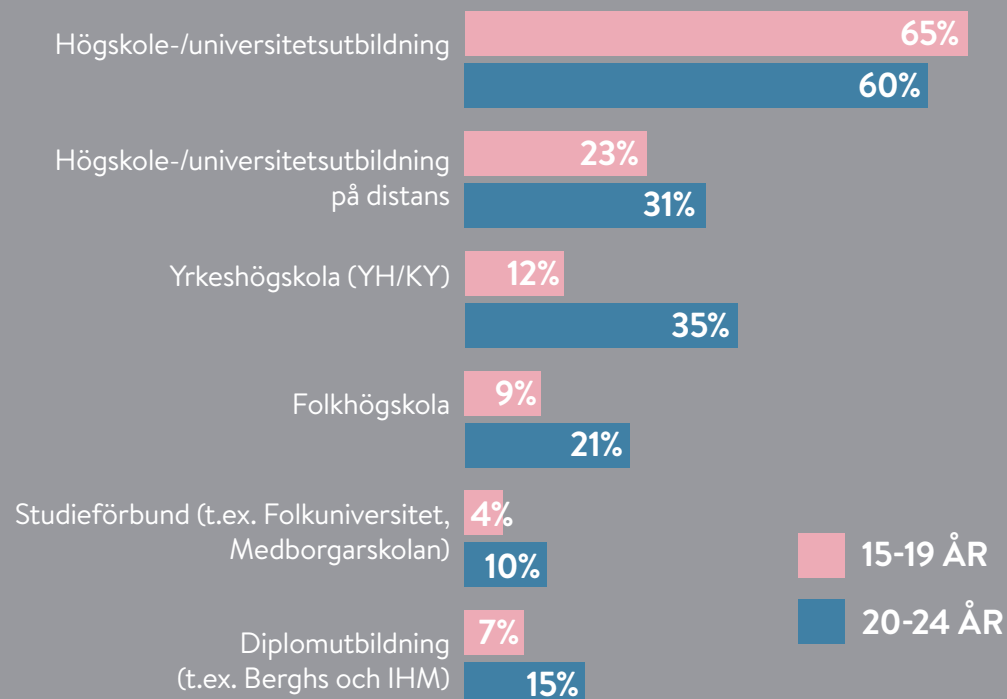
VÄLJER GYMNASIEPROGRAM
EFTER INTRESSE

VÄLJER GYMNASIEPROGRAM EFTER BILDEN
AV FRAMTIDA JOBBMÖJLIGHETER

HÖGRE UTBILDNING

Andel unga som kan tänka sig läsa:

57%

KAN TÄNKA SIG ATT LÄSA
LÄRLINGSUTBILDNING
MED LÖN

ANLEDNINGAR TILL ATT LÄSA VIDARE

1.

Bli mer attraktiv på
arbetsmarknaden

2.

Krävs för att kunna få mitt
drömjobb/det yrke jag siktar på

3.

Kunna få hög lön

Kan tänka sig att läsa
lärlingsutbildning

Andel som söker en
lärlingsutbildning

39%

3%

LÄRLINGSUTBILDNING

(Skolverket 2017)

Högstadiееlever som antagligen
kommer att välja ett
yrkesprogram i Västsverige

Andel som söker ett
yrkesprogram i
Göteborgsregionen

37%

26%

YRKESPROGRAM

(GR Utbildning 2017)

SÅ HÄR TÄNKER UNGDOMARNA

Prestationen i skolan är viktig för nästan alla ungdomar och syftet med slitet är tydligt – man vill bli så attraktiv som möjligt på arbetsmarknaden och kunna landa drömjobbet.

HJÄRTAT FÄLLER AVGÖRANDET

Merparten av ungdomarna styr sitt gymnasieval efter ämnen som intresserar dem och efter bilden av vilka jobb utbildningen leder fram till. Anledningarna till vidare studier är främst för att bli mer attraktiv på arbetsmarknaden, för att kunna få sitt drömjobb och för att öka sin konkurrenskraft. Men det blir problematiskt då kännedomen om vilka jobb som faktiskt efterfrågas på marknaden är ofullständig hos många. Av de som uppger

att de inte har koll på framtida jobbsutseende skulle en av tre gärna vilja veta mer. Den kunskapsörsten borde tas bättre tillvara av vuxenvärlden både i och utanför skolan. Tjejer och utrikesfödda tycker i högre utsträckning att det är viktigt att gå en utbildning som ställer höga krav och de fokuserar mer på framtida jobb i sina val än vad killar gör.

GENERALISTUTBILDNINGAR MEST POPULÄRA

Merparten av de tillfrågade är inställda på att läsa ett högskoleförberedande program på gymnasiet och att läsa vidare på högskola eller universitet efter gymnasieexamen. Men så finns det de som också är intresserade av att gå en annan väg. Nedbrutet på regional

nivå säger sig 36 procent av de västsvenska högstadiееleverna inställda på att välja ett yrkesprogram. När vi jämför den siffran med de som faktiskt valde att söka till ett yrkesprogram i Göteborgsregionen i höstas (2017) så är den siffran nästan elva procentenheter lägre. På nationell nivå kan hela 39 procent av högstadiееleverna och gymnasieungdomarna tänka sig att läsa en lärlingsutbildning. Skulle de få lön via en så kallad lärlingsanställning ökar siffran till 57 procent. När vi tittar på andelen gymnasieelevator som sökte en lärlingsutbildning i år så är det endast 3 procent. När det väl kommer till kritan verkar det alltså som om man inte vill riskera att stänga några dörrar inför framtiden och istället väljer en generalistutbildning.

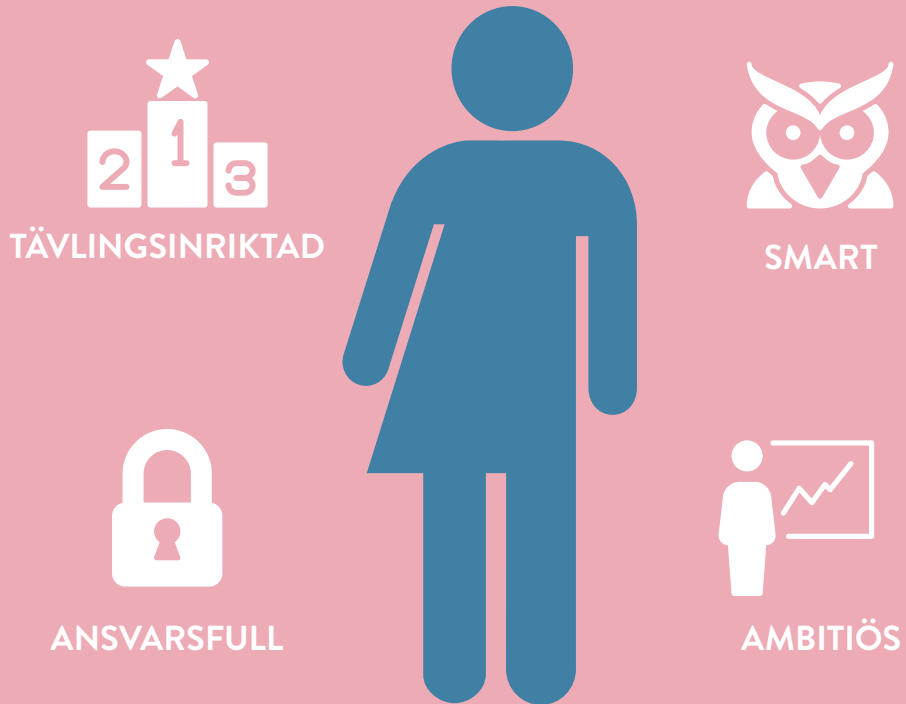
Resultatet bevisar också studie- och yrkesvägledarnas tes att det inte primärt är ungas intresse för yrkesutbildningar som brister utan något annat som gör att de i slutändan inte söker sig till dem.

ÄLDRE MER INTRESSERADE AV YRKESUTBILDNINGAR

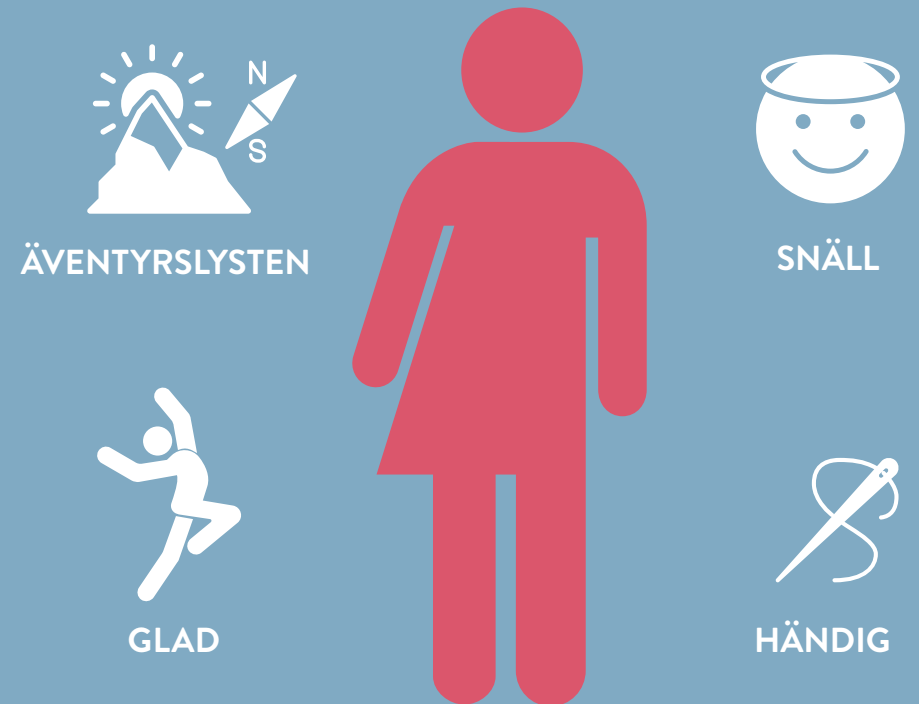
Ju högre upp i åldrarna vi kommer desto större är intresset att söka en yrkeshögskola, 35 procent av 20 till 24-åringarna kan tänka sig att studera på Yrkeshögskolan.

EGENSKAPER SOM BESKRIVER MIG BÄST

KOMMER ANTAGLIGEN ATT VÄLJA ETT
HÖGSKOLEFÖRBEREDANDE PROGRAM

KOMMER ANTAGLIGEN ATT VÄLJA
ETT YRKESPROGRAM

KARAKTÄRSDRAG STYR FRAMTIDSVAL

Individuella egenskaper formar intresset, som tillsammans med bilden av framtida jobbmöjligheter avgör ungas studie och yrkesval. Men vad händer när informationen om hur och var man kan få utlopp för sitt intresse brister?

VILL MATCHA EGENSKAPER MED UTBILDNING OCH JOBB

När de unga får svara på frågan om vilka egenskaper som beskriver dem bäst svarar de som tänker välja ett högskoleförberedande program i högre utsträckning att de är smarta, ambitiösa, sportiga och ansvars-

fulla än vad de som kommer att välja ett yrkesprogram gör. De beskriver sig istället mer som glada, äventyrslystna, snälla och händiga.

Studier från analysföretaget Universum har visat att den unga generationen i större omfattning än tidigare väljer arbetsgivare som matchar deras personlighet. Att unga som väljer ett högskoleförberedande program ser sig som mer smarta, ambitiösa och ansvarsfulla än andra innebär att de inte tror att de kan få utväxling av dessa egenska-

per hos en arbetsgivare i ett jobb efter en yrkesutbildning. För att fler unga ska söka sig till yrkesutbildningar behöver arbetsgivare visa att dessa egenskaper även eftertraktas i de jobb som väntar efter avslutad yrkesutbildning.

YRKESELEVER MER INTRESSESTYRDA?

Inför gymnasievalet tänker 8 av 10 blivande elever på ett yrkesprogram att det viktigaste är att gå ett program som intresserar dem. Motsvarande siffra för blivande

studenter på ett högskoleförberedande program är 6 av 10. En förklaring till det skulle kunna vara att de som väljer ett yrkesprogram drivs av ett starkare intresse som gör att de vågar avgränsa sitt utbildningsval. Det som till slut avgör valet för blivande yrkeselever uppges vara möjligheten att kunna få jobb direkt efter gymnasiet. Avgörande för blivande högskoleelever är att gå ett program som ger många valmöjligheter efter gymnasiet och kunskaper de tror sig behöva i framtiden.

UNGAS ÖNSKEMÅL

HÄR VILL DE JOBBA

VIKTIGAST I ARBETSLIVET

1:a

Göra något jag är intresserad av.

2:a

Ha kul.

3:e

Utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential.

CHEFENS STÖRSTA UTMANING

4 av 5

Locka och behålla kompetens

HUR VÄNDER VI TRENDEN?

*Ansvar*et för att fler unga ska få upp ögonen för yrkesutbildningarna och de jobb som väntar efter examen är delat. Med en ökad förståelse för vad som ligger bakom ungas studieval definierar vi några områden där vi anser att insatser skulle ge störst effekt.

POLITIKERNAS ANSVAR

Vår undersökning visar att högstadie- och gymnasieelever inte har tillräckligt med kännedom om arbetsmarknaden för att göra välgrundade val inför framtiden. Det behövs fler studie- och yrkesvägledare i skolan och mer resurser till området. Det behövs också en bättre mätning och uppföljning av studie- och yrkesvägledningen som sedan några år

tillbaka är hela skolans ansvar och ska utföras av rektorer och lärare.

För att höja yrkesutbildningarnas status behövs stora satsningar på allt från lokaler och utrustning till lärare. Undersökningen visar också på den enorma potential som skulle finnas i ett utbyggt lärlingssystem. Inte minst för att fånga upp en del av de 35 000 elever som årligen inte fullföljer sin gymnasieutbildning till studenten.

NÄRINGSLIVETS ANSVAR

Det minskade söktrycket till yrkesutbildningarna måste också ses som ett underkännande av näringslivets arbete med att nå ut

till unga. Vi kan bidra till att ändra trenden genom en större närvaro i skolan, genom att erbjuda praoplatser och ta emot lärlingar. Men det handlar också om att möta och motbevisa fördomarna som finns om vilka jobb som väntar efter avslutad yrkesutbildning, såväl gymnasial som eftergymnasial.

ATT MÖTA UNGAS ÖNSKEMÅL

I rapporten Livskarriäristerna som vi publicerade i mars 2017 frågade vi 20-35 åringarna om deras förhoppningar och önskemål inför arbetslivet. De flesta unga angav att de vill jobba i näringslivet och med något som de är intresserade av. På drömarbetsplatsen vill de ha kul och få möjlighet att utvecklas

och utnyttja sin potential. Det är vägledande för hur vi i näringslivet måste forma eller omforma yrkesroller för att attrahera och behålla unga medarbetare. För att säkra tillgången på rätt kompetens, inte bara idag utan också i framtiden, uppmanar vi våra medlemsföretag att påbörja och kommunicera det arbetet. Att fyra av fem västsvenska chefer och företagsledare just anger kompetensförsörjning som sin främsta utmaning de kommande åren borde användas som en positiv kraft för att bättre visa unga var framtidsmöjligheterna faktiskt finns.

VAR MED OCH VISA PÅ MÖJLIGHETERNA!

I samband med att vi ger ut denna rapport inleder vi på Handelskammaren ett arbete med att samla in uppgifter från våra medlemsföretag för att visa på de karriärvägar och den meningsfullhet som står att finna för den som väljer en yrkesutbildning. Resultaten sammanställs och kompletteras till denna rapport i januari 2018.

Läs mer om vilken service du kan få av oss och hur du kan bli en mer attraktiv arbetsgivare för unga.

vastsvenskahandelskammaren.se/pluggparadoxen

VÄSTSVENSKA
HANDELSKAMMAREN

TILLSAMMANS GÖR VI VÄSTSVERIGE STARKARE